

มหาวิทยาลัยในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง
(พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2474)

มหาวิทยาลัยในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองมีเพียงมหาวิทยาลัยเดียว คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2459 หลังจากปีดังกล่าวมาจนถึง พ.ศ. 2474 ก็ไม่มีหลักฐานที่แสดงถึงความคิดในการที่จะก่อตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มเติมอีกแต่ประการใด พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในสมัยนี้จึงเป็นพัฒนาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระบอบตนเอง

การจัดตั้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทย มีพัฒนาการมาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาขึ้นมาจากโรงเรียน สำนักฝึกวิชาข้าราชการพลเรือน (โรงเรียนมหาดเล็ก) ที่มีมาแต่เดิมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ หลังจากทรงสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2453 ขึ้นได้ประมาณ 6 ปี ก็ทรงขยายขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยตั้ง "ประกาศประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโอนไปขึ้นอยู่กับกระทรวงศึกษาธิการ" ตอนหนึ่งว่า

" บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะขยายการศึกษาในโรงเรียนนี้ (โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น ผู้ใดที่มีความประสงค์จะศึกษาวิชาชั้นสูงก็ให้เขาเรียนในโรงเรียนนี้ได้ทั่วกัน เหตุฉะนั้น ควรประ-

---

¹รอง ศยามานนท์และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 9.

ประคิษฐานขึ้นเป็นชั้นมหาวิทยาลัยให้เหมาะแก่ความต้องการแห่งสมัยเสียทีเดียว
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าประคิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นมหาวิทยาลัย พระราชทานนามว่า "จุฬาลงกร
 ณมหาวิทยาลัย" เพื่อเป็นอนุสาวรีย์สมพระเกียรติแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 หลวงและมหาวิทยาลัยนี้ให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ ให้เสนาบดีกระทรวงนั้น
 ซึ่งมีหน้าที่ดูแลการศึกษาทั่วไปอยู่แล้วเป็นผู้รับผิดชอบแต่บัดนี้²

ประกาศฉบับนี้ ประกาศ ณ วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2459 จึงถือได้ว่า วันที่ 26
 มีนาคม เป็นวันสถาปนาคูฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และในปัจจุบัน จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ก็
 ได้ถือเอาวันที่ 26 มีนาคมนี้จัดงานฉลองครบรอบปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยเป็นประจำ³
 เมื่อแรกตั้งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2459 นั้น โปรดให้ขึ้นกับกระทรวง
 ธรรมการ มีเสนาบดีกระทรวงรับผิดชอบโดยตรง ต่อมาในปี พ.ศ. 2460 จึงได้ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งกรมมหาวิทยาลัยขึ้นในกระทรวงธรรมการและโปรดให้จุฬาลงกรณ
 มหาวิทยาลัยสังกัดอยู่ในกรมนี้มีอธิบดีเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นสูงของกรมและมีตำแหน่งผู้บัญชาการ
 จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย⁴ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นผู้รับผิดชอบเฉพาะ
 เรื่องของมหาวิทยาลัยโดยตรงและยังดำเนินการเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในเรื่อง
 เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยด้วย⁵ รูปแบบของการดำเนินงานมหาวิทยาลัยเป็นอยู่ในลักษณะนี้จนถึง
 เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 35 (ความในวงเล็บโดยผู้เขียนวิทยานิพนธ์)

³จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, คู่มือครบรอบปีแห่งการสถาปนา (พระนคร: หน่วยผลิต
 เอกสารมหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 7.

⁴กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 521.

⁵จิระพันธ์ พูลพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 73.

พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในระยะเวลาดังกล่าวอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

หลักสูตรและการสอน

เนื่องจากมหาวิทยาลัยในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีพัฒนาการสืบเนื่องมาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว "อันเป็นโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อผลิตบุคคลให้กับหน่วยราชการ ลักษณะของหลักสูตรและวิธีการสอนจึงสืบเนื่องมาโดยจัดการสอนถึงขั้นประกาศนียบัตร⁶ เท่านั้น ไม่ถึงขั้นปริญญาใช้เวลาเรียนเพียง 1 ปี เหตุที่ยังมิได้จัดสอนถึงขั้นปริญญาก็เพราะ (1) หลักสูตรและการเรียนการสอนยังไม่เข้ารูปพอ (2) นักเรียนที่จบมัธยมบริบูรณ์ (มัธยมปีที่ 8) ยังมีน้อย⁷ ส่วนใหญ่จบมัธยมปีที่ 6 แล้วไปทำงานเลย และ (3) อาจารย์มีไม่มากนักที่อาจารย์เจริญ ธรรมพานิชเล่าไว้ในเรื่อง 40 ปีในคณะวิทยาศาสตร์ตอนหนึ่งว่า "นิสิตรุ่น 2471 ทั้งอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์นั้น ได้สมัครเข้ามาเรียนโดยหวังที่จะให้ถึงขั้นปริญญา แต่คณะก็ไม่สามารถที่จะจัดหาอาจารย์ทำการสอนให้ถึงได้"⁸

ผู้เรียนในมหาวิทยาลัยในระยะแรกนั้นเป็นชายล้วน เพราะความเข้าใจยังยึดมั่นมาแต่โรงเรียนมหาดเล็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะฝึกฝนบุคคลเข้ารับราชการจนถึงปี พ.ศ. 2470 จึงเริ่มรับนิสิตหญิงเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยในสมัยที่ มจ.พูนศรีเกษม เกษมศรีทรงดำรงตำแหน่งคณบดี คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในการรับผู้หญิงครั้งนั้นนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของผู้หญิง ดังข้อความในประวัติของ ม.จ.พูนศรีเกษม เกษมศรี ที่แพทย์หญิงไทย เชียง ธรรมารักษ์คัดมาไว้ตอนหนึ่งว่า

⁶กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 212.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 214.

⁸เจริญ ธรรมพานิช, "40 ปีในคณะวิทยาศาสตร์," จุฬาฯ 50 ปี (พระนคร: คุรุสภา, 2510,) หน้า 95.

" ทูลกระหม่อมสมเด็จพระราชบิดา (เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์) ทรงพอพระทัยในการที่ ม.จ. พูนศรีเกษม ทรงรับผู้หญิงเข้าเป็นนักเรียนแพทย์ ทูลกระหม่อมทรงตั้งพระทัยไว้ว่าชนบทรรมนิยมประเพณีของไทยยังไม่อยากให้ผู้หญิงออกมาศึกษาเก่งเท่าผู้ชาย ยิ่งรักที่จะเก็บผู้หญิงไว้ที่บ้าน การที่ ม.จ. พูนศรีเกษม กล่าวหาที่จะให้ลูกผู้หญิงมาเรียนร่วมกับผู้ชายเป็นที่กล่าวขวัญและตำหนิติเตียนกันมาก การที่ ม.จ. พูนศรีเกษม กล่าวทำและกล่าวเลียดต่อการพลิกแพลงชนบทรรมนิยมประเพณีไทยเท่ากับเป็นการพลิกประวัติศาสตร์จนทูลกระหม่อมฯ ออกที่จะทรงชมเชยไม่ได้ ที่ทรงกล่าวเลียดเช่นนั้น"⁹

การศึกษาชั้นปริญญาของผู้หญิงจึงเริ่มมาแต่สมัยนั้น

สำหรับบุคคลที่จะเข้าเรียนได้นั้น ในชั้นต้นรับเฉพาะผู้ที่จบชั้นมัธยมปีที่ 6 ในระดับประกาศนียบัตร เพราะผู้ที่เรียนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ (มัธยมปีที่ 8) ยังมีน้อยมาก และมหาวิทยาลัยก็ยังมีได้เปิดสอนถึงชั้นปริญญา การขยายการรับนักเรียนจากมัธยมปีที่ 6 ขึ้นเป็นชั้นมัธยมปีที่ 8 เพิ่งมาเริ่มในปี พ.ศ. 2468¹⁰ เพื่อเข้าศึกษาชั้นปริญญา เวชบัณฑิตตามความช่วยเหลือของมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์

นอกจากผู้ที่จบชั้นมัธยมปีที่ 8 บริบูรณ์แล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังรับผู้ที่จบการศึกษาในลักษณะอื่น แต่เทียบเท่าชั้นมัธยมปีที่ 8 อีกด้วย ดังมีประกาศของกระทรวงธรรมการ เรื่องวุฒิของนักเรียนและเกณฑ์ที่จะรับเข้ามหาวิทยาลัยว่า

⁹ไทยเชิงธรรมารักษ์ "เรื่องของนิสิตหญิง" จุฬาฯ 50 ปี (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา 2510), หน้า 79. (ความในวงเล็บโดยผู้เขียนวิทยานิพนธ์)

¹⁰รอง ศยามานนท์และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 39.

" ก. นักเรียนที่มาจากโรงเรียนมัธยมของรัฐบาล ซึ่งสอบไล่ได้ประโยคมัธยมบริบูรณ์ (มัธยมปีที่ 8) ตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ (แต่เฉพาะปรุ้งยารับเพียงสอบไล่ได้มัธยมปีที่ 7)

ข. นักเรียนที่มาจากโรงเรียนอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในความตรวจตราของกระทรวงธรรมการ ที่กระทรวงธรรมการได้สอบไล่ความรู้ และรับรองว่าเท่ากับประโยคมัธยมบริบูรณ์ของกระทรวงธรรมการ

ค. นักเรียนที่มีประกาศนียบัตรของโรงเรียนหนึ่งโรงเรียนใดในพระราชอาณาจักร ซึ่งมีหลักฐานแสดงว่าความรู้ไม่ต่ำกว่ามัธยมบริบูรณ์ และกระทรวงธรรมการรับรองแล้ว"¹¹

การเข้าเรียนในระยะต้นไม่มีการสอบคัดเลือกอย่างจริงจัง ผู้สนใจก็มาสมัครเรียนตามประกาศของมหาวิทยาลัยได้โดย แต่คนที่สมัครก่อนจะได้รับโอกาสดีกว่า ดังปรากฏในรายงานฉบับเดียวกันว่า

"จ. นักเรียนที่มีความรู้เทียบชั้นเดียวกัน ใครยื่นใบสมัครก่อนมีโอกาสดีกว่า ยื่นทีหลัง แต่ผู้มีความรู้สูงกว่า ถ้าความรู้ชั้นเดียวกันมีมากกว่าจำนวนที่ต้องการ ก็เลือกคัดตัววิธีตามให้เขียนตอบอย่างละเอียดละออ และให้คะแนนผู้ที่ใครคะแนนเท่ากัน ถ้าใครลงชื่อสมัครก่อน ก็ได้โอกาสก่อน"¹²

เหตุที่การรับสมัครในสมัยนั้นไม่เคร่งครัดมากนักคงจะเนื่องมาจากความนิยมในการเรียนมหาวิทยาลัยยังมีน้อย แม้แต่ผู้เรียนก็ยังได้รับเงินสนับสนุน ดังที่นิสิตเกาอักษรศาสตร์ พ.ศ. 2470 เล่าไว้ตอนหนึ่งว่า "พวกเราเขาจ้างเรียน คือได้รับเบี้ยเลี้ยงเดือนละ 15 บาท มีที่

¹¹กระทรวงธรรมการ, รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 19 พ.ศ. 2469 (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิทยาคาร, 2469), หน้า 29.

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

ให้หลับนอนเรียกว่า หอ พวกเรามีสำนักอยู่ที่หอวัง ซึ่งเป็นกรีฑาสถานแห่งชาติ¹³

การสอบคัดเลือกเพิ่งจะมาเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2473 ดังมีประกาศระเบียบการรับนักเรียน พ.ศ. 2473 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตอนหนึ่งว่า

"ในประเภทนักเรียนซึ่งมหาวิทยาลัยกำหนดจะรับนั้น หากมีผู้สมัครเกินกว่าจำนวนที่ต้องการจะมีการสอบคัดเลือกตามกำหนดดังนี้

ก. ประเภทวิศวกรรมศาสตร์ กำหนดสอบวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2473

เวลา 9.00 นาฬิกา ณ คณะวิศวกรรมศาสตร์ ตำบลปทุมวัน

ข. ประเภทแพทยศาสตร์, อักษรศาสตร์, วิทยาศาสตร์ และปรัญญา กำหนด

สอบวันที่ 10 พฤษภาคม 2473 เวลา 9.00 นาฬิกา ณ คณะอักษร

ศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ตำบลปทุมวัน"¹⁴

การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยจึงเริ่มมีมาแต่สมัยนั้น ส่วนเงินค่าเบี้ยเลี้ยงเดือนละ 15 บาท เข้าใจว่ามาเลิกในปี พ.ศ. 2478 เพราะระเบียบการมีดังกล่าวได้ตัดข้อความเรื่องเบี้ยเลี้ยงออกไป¹⁵

วิชาที่จัดสอนกันใหม่มหาวิทยาลัยยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้มีอยู่ 10 สาขา แยกตามคณะต่าง ๆ ใดดังนี้

"1.คณะแพทยศาสตร์ (Faculty of Medicine)แยกเป็น

ก. แผนกโสตศาสตร์ และศัลยศาสตร์ (Medicine and surgery)

ข. แผนกวิชาปรัญญา (Pharmacy)

¹³ เปลื้อง ณ นคร, "อักษรศาสตร์รุ่น 2470-2473," จุฬาฯ 50 ปี (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2501), หน้า 91.

¹⁴ รong ศยามานนท์และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 626.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 646.

2. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ (Faculty of Political Science)
แยกเป็น

ก. แผนกกฎหมายและการเมือง (Law and Politics)

ข. แผนกธนาคาร พาณิชยกรรม และเศรษฐวิทยา (Finance Commerce and Economics)

3. คณะวิศวกรรมศาสตร์ (Faculty of Engineering) แยกเป็น

ก. แผนกวิศวกรรม (Civil Engineering)

ข. แผนกโยนตรกรรม (Mechanical Engineering)

ค. แผนกช่างไฟฟ้า (Electrical Engineering)

4. คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (Faculty of Literature and Science) แยกเป็น

ก. แผนกอักษรศาสตร์ (Literature)

ข. แผนกวิทยาศาสตร์ (Science)"¹⁶

นอกจาก 10 สาขาที่เปิดสอนดังกล่าวแล้ว คณะแพทยศาสตร์ยังมีโรงพยาบาลศิริราชและกองรักษาพยาบาลอยู่อีกด้วย ในกองพยาบาลนั้นยังมีแผนกโรงเรียนผดุงครรภ์และนางพยาบาลในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระพันปีหลวง¹⁷ อีกโรงเรียนหนึ่ง

ในช่วงเวลา 15 ปีของการศึกษาในมหาวิทยาลัยยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านสาขาวิชาที่เปิดสอนแต่ประการใด เพราะล่วงมาใน พ.ศ. 2473

¹⁶ กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม หน้า, 255.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 266.

และ 2474 มหาวิทยาลัยก็ยังเปิดสอนเป็น 4 คณะ เช่นเดิม¹⁸ การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เห็น
ไปในเรื่องของระยะเวลาที่ศึกษาและคุณภาพของผู้จบเป็นประการสำคัญ

เริ่มแต่เปิดการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459 แล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็
เปิดสอนเพียงชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากสถิติแสดงจำนวนผู้สำเร็จการ
ศึกษาระหว่างปี 2458-2464 และ 2465-2471 ว่าประกอบไปด้วยผู้สำเร็จในชั้นประกาศ
นียบัตรต่าง ๆ คือ 1. ประกาศนียบัตรรัฐประศาสนศาสตร์ 2. ประกาศนียบัตรวิทยาศาสตร์
3. ประกาศนียบัตรวิศวกรรมศาสตร์ 4. ประกาศนียบัตรแพทยศาสตร์ 5. ประกาศนียบัตร
วิชาพยาบาลและผดุงครรภ์¹⁹

การศึกษาในระดับปริญญาเพิ่งจะเริ่มคิดและจัดการกันขึ้นใน พ.ศ. 2464 โดยสม
เด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทรทรงมีพระบัญชาให้กระทรวงธรรมการติด
ต่อไปยังมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์เพื่อปรับปรุงกิจการแพทย์ในประเทศไทย²⁰ โดยสมเด็จพระเจ้า
นองยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ ทรงรับเป็นผู้เจรจาติดต่อกับมูลนิธิ ทรงใช้เวลาประ
มาณปีเศษ การเจรจาจึงสำเร็จลงได้ ตั้งแต่วันที่ 10 ตุลาคม 2466 เป็นต้นมา กิจการ
ด้านการแพทย์จึงได้รับการปรับปรุงอย่างมา²¹ การปรับปรุงครั้งนี้เองมีผลให้การศึกษาต่าง
อื่น ๆ เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

การปรับปรุงในด้านอื่น ๆ ก็มีการปรับปรุงระดับเตรียมแพทย์ในคณะอักษรศาสตร์และ
วิทยาศาสตร์ก่อน โดยเริ่มแต่การรับนักเรียน ม. 8 (มัธยมบริบูรณ์) เข้าศึกษาวิชาที่ศึกษาเป็น
วิชาที่เป็นพื้นฐานของการแพทย์ทั้งสิ้น ดังที่แพทย์หญิงไทยเชียง ธรรมรักษ์เล่าไว้ตอนหนึ่งว่า

¹⁸ รong สยามานนท์ และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 625.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 730-731.

²⁰ กระทรวงสาธารณสุข, เรื่องเดิม, หน้า 79.

²¹ รong สยามานนท์และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 175.

" วิชาที่เรียนนั้นมี (1) วิชาฟิสิกส์ หัวหน้าแผนกเป็นคนอเมริกัน ชื่ออาจารย์ Bailey ผู้ช่วยคือ อาจารย์หลวงประวิตรวิซุการี (2) วิชาเคมี หัวหน้าแผนกเป็นคนเยอรมัน ชื่ออาจารย์ Muller หรือ เคนนิช ก็จำไม่ได้ ท่านผู้นี้เป็นผู้มีความรู้ภาพและเจาะระเบียบที่สุดในบรรดาอาจารย์ต่างประเทศทั้งหมด และเอาใจใส่ในการสอนนักเรียนอย่างยิ่ง ผู้ช่วยคือ อาจารย์หลวงแมนวิชาประสิทธิ์ และอาจารย์หลวงพรสมิทธวิชากร (3) วิชาชีววิทยา แผนก Biology นั้น หัวหน้าแผนกเป็นคนอเมริกัน ชื่ออาจารย์ Morrison ซึ่งก็เป็นผู้เอาใจใส่ในการเรียนของเรา มาก อาจารย์ผู้ช่วยคืออาจารย์หลวงศรีสมรรณวิจักจ ชณะนั้นเพิ่งกลับมาจากต่างประเทศเป็นอาจารย์หนุ่มที่สุดของเราและชอบเล่นกีฬาฟุตบอลเป็นอันมาก มักจะเล่นฟุตบอลกับพวกนิสิตชายเสมอ แผนก Botany นั้นอาจารย์พระมนตรีพจนกิจ เป็นผู้สอน ท่านผู้นี้เป็นผู้มีอายุสูง ท่านเป็นผู้ใจดีมากและมักจะชอบชวนนิสิตไปรับประทานอาหารที่ทานทานบ่อย ๆ (4) วิชาภาษาอังกฤษ อาจารย์เป็นคนอังกฤษ ชื่ออาจารย์ Howard เป็นผู้คงแก่ เรียนมาก ดูเหมือนมี degree M.A. จาก Oxford จำได้ว่าสอนหนักไปทาง Phonetics และในตอนหลัง ๆ ก็ป่วยไม่ได้สอนเสียนาน ทำให้เรามีเวลาว่างเป็นอันมาก (5) วิชาภาษาฝรั่งเศส อาจารย์เป็นคนฝรั่งเศสชื่อ Breal ท่านผู้นี้เป็นคนหนุ่มกว่าอาจารย์ Howard และอารมณ์ดี เวลาสอบมักจะเดินไปตามโต๊ะเรียน บางครั้งก็นั่งบนโต๊ะคุยกับนิสิตอย่างสนิสนม" ²²

เมื่อจบเตรียมแพทย์แล้วก็ไปเรียนต่อในคณะแพทยอีก 2 ปี จึงจะจบหลักสูตร แล้วจึงขยายขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึง 6 ปี²³ (รวมทั้งเตรียมแพทย์) โดยในชั้นต้นเมื่อเรียนเตรียมแพทย์แล้วศึกษาต่อคณะแพทยอีก 2 ปี จะได้ปริญญาตรีทางการแพทย์ Bachelor of Medicine

²² ไทยเชียง ชรรมารักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 83.

²³ กระทรวงสาธารณสุข, เรื่องเดิม, หน้า 75.

(M.B) เมื่อใดปริญญา แล้วออกไปทำงานอย่างน้อย 3 ปี หรือฝึกงานในโรงพยาบาล ที่เป็นทีเชื่อถือได้อย่างน้อยหนึ่งปี พอสิ้นปีที่ 2 จึงจะมีสิทธิสอบรับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต Doctor of Medicine (H.D) บัณฑิตทางการแพทย์ได้เรียนจบและสำเร็จเป็นรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2472 และมีการประสาทปริญญาโดยองค์พระประมุขของชาติคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2473

ส่วนวิชาการทางด้านอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์นอกจากจัดสอนเพื่อรับประกาศนียบัตรแล้วก็จัดสอนให้แก่พวกเตรียมแพทยศาสตร์ดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2471 จึงเปิดสอนวิชาอักษรศาสตร์เฉพาะใน 2 ปีแรกแล้วเรียนวิชาครูอีก 1 ปี ผู้ที่จบจะได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยม (ป.ม.จุฬา) และในพ.ศ. 2473 จึงเปิดหลักสูตร เช่นเดียวกันในสายวิทยาศาสตร์²⁵ ดำเนินงานเยี่ยงนี้ไปจนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง

สำหรับวิชาที่จัดสอนในสาขาอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์นั้น สาขาอักษรศาสตร์ประกอบด้วยวิชาภาษาไทย ภาษามาลี ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ขรรคมวิภาคและคณิตศาสตร์ ภายหลังจึงได้เพิ่มภาษาเยอรมันขึ้นอีก ส่วนสาขาวิทยาศาสตร์นั้นประกอบด้วยวิชาวิทยาศาสตร์ มีเคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา และคณิตศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเยอรมัน แต่เมื่อเปิดภาษาไทยได้ปีเดียวก็เลิกไป²⁶

ทางด้านวิศวกรรมศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์นั้นคงเปิดสอนเฉพาะระดับประกาศนียบัตรเรื่อยมาจนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพียงแต่คณะวิศวกรรมศาสตร์ชั้นเดิมเปิดสอนเพียง 3 ปี ในปี พ.ศ. 2473 จึงขยายหลักสูตรเป็น 4 ปี²⁷ แต่ยังคงรับประกาศนียบัตรอยู่เช่นเดิม

²⁴Faculty of Medicine 1930 - 1931 (Bangkok: Chulalankara University, 1930), p.6.

²⁵"คณะอักษรศาสตร์" (ใน ร่อง ศยามานนท์และคณะ, เรื่องเดิม,) หน้า 176 และ 177.

²⁶"ประวัติคณะ", ชมรมวิทยาศาสตร์จุฬา (พระนคร: คณะวิทยาศาสตร์จุฬา, 2508).
ไม่มีเลขหน้า

²⁷

Syllabus: College of Engineering (Bangkok: Chulalankarana University, 2478) p.6.

ในส่วนวิธีการเรียนการสอนนั้นมี 4 ลักษณะด้วยกัน²⁸ คือ 1. การปาฐกถา (Lecture) 2. การแสดงวิชา (Demonstration) 3. การประชุมปุจฉาและวิสัชนา (Conference) และ 4. การพรรณนาโดยฉายรูป

วิธีการแต่ละประเภทมีรายละเอียดแจ้งไว้คือ

1. ปาฐกถา (Lecture) ซึ่งครูผู้สอนได้เตรียมหัวข้อมาจากต่างประเทศหลายเล่มรวมกันมาขอและเคลาปรุงจนเป็นข้อความที่จะแสดงวิชานั้นให้ชัดเจนสั้นและใหม่ที่สุดที่จะฟังกระทำได้ แล้วบรรยายให้ฟัง พร้อมด้วยรูปภาพรูปนั้น เครื่องแสดงหรือตัวอย่างต่าง ๆ

2. การแสดงวิชา (Demonstration) ต่างหากปาฐกถาในหัวข้อ 1 นั้น การแสดงนี้ครูผู้สอนตั้งเครื่องทดลองวิชาหรือแสดงวิชา (Apparatus for Experiment of Demonstration) ทำให้นักเรียนดูและอธิบายถึงวิธีการต่าง ๆ (ในปัจจุบันก็คือ การทดลองปฏิบัติการ (Laboratory) นั้นเอง)

3. การประชุมปุจฉาและวิสัชนา (Conference) กล่าวคือมีการถามและตอบในระหว่างครูและนักเรียนในวิชานั้นทั้งนี้เพื่อกระทำให้การเรียนของนักเรียนดีขึ้น

4. การพรรณนาโดยฉายรูป เมื่อมีเวลาว่างนอกจากตารางสอนบางครั้งบางครั้งก็มีการฉายรูปด้วยเครื่องฉาย (Lecture Lantern) ฉายที่จอใหญ่ด้วยแสงไฟฟ้าเป็นรูปที่เกี่ยวข้องด้วยวิทยาการต่าง ๆ และพรรณนาการที่ปรากฏในรูปนั้น²⁹

วิธีการสอนการเรียนแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับสาขาวิชาที่ศึกษา ถ้าเป็นสาขาวิชาทางด้านอักษรศาสตร์ ส่วนใหญ่ก็เป็นการบรรยาย และการพบกับครูในกลุ่มย่อย ๆ คือ ปุจฉาและวิสัชนา

²⁸ ระเบียบการของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ พุทธิศักราช 2464 (พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2464), หน้า 11.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

(Conference) นอกจากนั้นทางด้านอักษรศาสตร์นี้ ก็ยังมีการฝึกหัดการเขียนประกอบหลักสูตรอีกส่วนหนึ่งด้วย³⁰

ส่วนทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์นั้นก็มีลักษณะเดียวกันคือมีการบรรยาย มีการพบกับครูเฉพาะกลุ่มและต้องเข้าห้องทดลองและหรือไปปฏิบัติงานตามสถานที่และโรงงานต่าง ๆ นอกมหาวิทยาลัยเป็นต้น การบรรยายส่วนใหญ่ที่ผู้บรรยายเป็นชาวต่างประเทศมีอาจารย์ไทยเป็นผู้ช่วย นั่งอยู่ข้าง ๆ ระหว่างการบรรยายด้วย ศาสตราจารย์กลุ่ม วัชรโรบล เล่าเรื่องการบรรยายไว้ในหนังสือมหาวิทยาลัยคอนหนึ่งว่า

"วันแรกที่ไคฟิง Lecture นั้นเป็นวิชา Physics ภายในห้อง Lecture นั้นมีโปรเฟสเซอร์เพลส ซึ่งอยู่บนเก้าอี้ที่ และมีผู้ช่วยคือหลวงประวติ วิชาภาวี่นั่งอยู่ข้างขวาและหม่อมเจ้ารัฐภาภิเชกนั่งอยู่ข้างซ้าย ภาพของ คร.ฟิสิกส์คนนี้ ช่างน่าขยั้นกรันคร้ามเสียนี่กระไร ร่างใหญ่ พุงพวยใส่แว่นตาโต หน้าบึ้งขมและพูดเสียงดัง ข้าพเจ้าไค้ในใจว่า "อ้อ โปรเฟสเซอร์นี่ตัวเป็นอย่างนี้เอง"³¹

การเข้าห้องทดลองนั้นถือว่าสำคัญทุกคน เมื่อฟังการบรรยายแล้วจะต้องเข้าห้องทดลองประกอบด้วยเช่นเดียวกับสมัยปัจจุบัน เพียงแต่การทดลองค่อนข้างแคบและจำกัดกว่าปัจจุบันเท่านั้น

ทางด้านการศึกษา การเรียนการสอนมีแบบแผนเฉพาะของตนเอง ผู้เรียนนอกจากจะฟังการบรรยายซึ่งส่วนมากเป็นศาสตราจารย์ชาวต่างประเทศแล้ว ยังต้องเข้าห้องทดลองซึ่งถือว่าสำคัญมากอีกด้วย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทรทรงกล่าวถึงไว้ตอนหนึ่งว่า

"แต่การสอนวิทยาศาสตร์นั้นแต่ละห้องการสถานที่ที่ก่อสร้างเป็นพิเศษเหมาะสม

³⁰ สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ร่อง ศยามานนท์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2516 เวลา 11.20 - 12.30 น. ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³¹ กลุ่ม วัชรโรบล, "ชีวิตนักเรียนในมหาวิทยาลัย," มหาวิทยาลัย ฉบับสิงหาคม 2479

กับวิชาที่ต้องมีห้องทดลอง (Laboratories) และมีโรงงานสำหรับฝึกหัดในเวลา
นั้นเขาพอใจถึงการสอนวิชาแพทยมากกว่าอยู่แล้ว ซึ่งต้องมีห้องชำแหละศพ
(กายวิภาคบรรยาย) มีที่เก็บศพทั้งสดและคองสำหรับประกอบการสอนเรื่องร่าง
กายและยังมีอื่น ๆ อีกที่จำเป็นอย่างยิ่ง..."³²

ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์นั้นเมื่อมีการเรียนในชั้นเรียนแล้ว ก็มีการฝึกงานใน
หน่วยงานต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งสืบเนื่องมาจากหลักการของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเดิม³³
นั่นเอง

ส่วนการวัดผลการศึกษา³⁴ ถือการสอบเป็นเรื่องสำคัญบางวิชาอาจารย์ผู้สอนอาจจะ
ให้งานในระหว่างเรียนเป็นครั้งคราวแล้วให้คะแนนงานแต่ละครั้งนำไปรวมกัน คะแนนสอบตอน
ปลายปีอีกครั้งหนึ่ง การตัดสินขั้นสุดท้ายจะขึ้นอยู่กับคณะกรรมการของแต่ละคณะ แล้วจึงประกาศ
ให้ผลทราบ คะแนนเป็นชั้น ๆ คือ 'A, B, C, D และ E' คะแนนตัวอักษรแต่ละตัวเทียบ
มาจากคะแนนรวมผู้ที่ได้อักษร E ถือว่าสอบตกคือ ต่ำกว่า 60% ส่วนจะตกให้ออก (Retired)
หรือตกให้สอบใหม่ (Re-exam) นั้นคณะกรรมการประจำคณะจะเป็นผู้พิจารณาในขั้นสุดท้าย

สำหรับในคณะแพทยศาสตร์นั้นนอกจากการสอบปลายปีแล้วยังกำหนดให้มีการทำวิทย
านิพนธ์ (Thesis) ประกอบอีกด้วย³⁵

การวิจัย

การวิจัยในมหาวิทยาลัยยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ ไม่มีลักษณะของงานวิจัย
ที่จัดทำขึ้นเพื่อต้องการค้นคว้าแสวงหาและบุกเบิกความรู้ใหม่ ตามเจตนารมณ์ของการวิจัยอย่าง
แท้จริง แต่เป็นงานวิจัยที่ประกอบงานเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งแยกออกได้เป็น 2 ประเภท

³² กระทรวงสาธารณสุข, เรื่องเดิม หน้า 103.

³³ สมเด็จพระยาค่างราชานุภาพและพระยาราชนา, เรื่องเดิม, หน้า 160.

³⁴ ข้อความส่วนใหญ่ของเรื่องการวัดผลนี้ ได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์เปลื้อง ณ นคร
นิสิต ป.ม. (จุฬา) รุ่นแรก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2516 เวลา 16.00 น.
ณ บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช และสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ณดวย วุฑฒิตย เมื่อวันที่
14 พฤษภาคม 2516 เวลา 15.00 น. ณ คณะอักษรศาสตร์จุฬา

³⁵ Faculty of Medicine Announce^{MENT}, 1937-1933 (Bangkok: Chulalankar-
University, 1932), p.8.

ก. การวิจัยเพื่อประกอบหลักสูตรชั้นปริญญา การวิจัยด้านนี้คือ การวิจัยในรูปของวิทยานิพนธ์ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรเพื่อรับปริญญาแพทยศาสตร³⁶ ผู้ที่จะจบปริญญาแพทยศาสตร³⁶ ไ้จะต้องสอบและทำวิทยานิพนธ์ (Thesis) จนเป็นที่พอใจของคณะกรรมการจึงจะผ่านการสอบรับปริญญาไปได้

นอกจากหลักสูตรคณะแพทยศาสตร์แล้ว คณะวิศวกรรมศาสตร์ก็ได้มีการเตรียมร่างหลักสูตรในระดับปริญญาตรีไว้เช่นกัน และในหลักสูตรดังกล่าวนี้ก็ได้ถือเอาวิทยานิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรด้วยเช่นกัน

ข. การวิจัยเพื่อประกอบงานอาชีพ การวิจัยในด้านนี้มีเฉพาะในส่วนของอาชีพและส่วนองงาน สำหรับในยุคนี้งานอาชีพที่มีการวิจัยมากก็คือ อาชีพแพทย์ ซึ่งมีทุนสนับสนุนคนควาในด้านการสอนของคณะแพทยศาสตร์ เรียกว่า "ทุนคนควาหาความชำนาญและวิธีสอนในโรงเรียนพยาบาลศิริราช"³⁸ นอกจากนี้แล้วจะเห็นได้ว่าการสร้างหลักสูตรและการสอนในระยะนี้คงจะต้องอาศัยหลักการวิจัยประกอบด้วยเป็นอย่างมาก เพราะเป็นระยะเริ่มต้น ซึ่งหลักการข้อนี้อาจถือได้ว่าเป็นการวิจัยเฉพาะกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง

การบริการชุมชน

งานบริการชุมชนของมหาวิทยาลัยในช่วงนี้ ไม่อาจจะกล่าวได้อย่างแน่ชัดว่ามหาวิทยาลัยได้ดำเนินบทบาทในด้านนี้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้ให้สัมภาษณ์ น.ส. จีระพันธ์ พูลพัฒน์ ไว้ตอนหนึ่ง³⁹ ว่า ผู้บัญชาการมหาวิทยาลัยดำเนินการเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในเรื่องราวเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า พระมหากษัตริย์ได้ทรงปรึกษาในเรื่องใดบ้าง งานบริการชุมชนที่มหาวิทยาลัยทำหน้าที่โดยตรงก็คือการผลิต

³⁸ กระทรวงธรรมการ, ระเบียบการคณะแพทยศาสตร์ 2472(พระนคร: โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2472), หน้า 9.

³⁹ จีระพันธ์ พูลพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 73.

บัณฑิตและผู้จบชั้นประกาศนียบัตรให้กับกรมกองต่าง ๆ นั้นเอง

งานบริการอีกอย่างหนึ่งที่อาจนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญและปรากฏชัดคือ การออกหนังสือมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นกิจกรรมของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดพิมพ์เรื่องที่ให้ความรู้และความบันเทิงชายให้กับประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

สรุปและวิเคราะห์

ตามประกาศสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้องการจะให้เป็นที่ศึกษาวิชาชั้นสูงนอกจากการผลิตข้าราชการว่า "คือไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น ผู้ใดที่มีความประสงค์จะศึกษาวิชาชั้นสูงก็ให้เขาเรียนในโรงเรียนนี้ให้ทั่วกัน" จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยจึงกว้างขวางขึ้น แต่ในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยก็ยังไม่สามารถจะสนับสนุนและส่งเสริมวิชาชั้นสูงให้สูงขึ้นสมกับอุดมคติแห่งมหาวิทยาลัยได้ คงทำหน้าที่แต่เพียงผลิตข้าราชการให้กับกระทรวงต่าง ๆ เท่านั้น เพราะคณะที่จะดำเนินงานในทางวิชาการชั้นสูง เช่น คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ก็คงเปิดทำการสอนแค่ชั้นประกาศนียบัตร เมื่อมีการปรับปรุงในระยะต้น ก็เป็นการปรับปรุงให้สอดคล้องตอกันตามคณะแพทยศาสตร์เป็นสำคัญ จึงอาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยในยุคนี้เกิดขึ้นและดำเนินไปเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมเป็นหลักสำคัญหาได้ดำเนินไปตามอุดมคติและหลักการแห่งมหาวิทยาลัยตามหลักสากล

นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ก็ยังคงดำเนินไปตามแนวทางของการศึกษาสายอาชีพระดับสูงที่มุ่งจะส่งเสริมการศึกษาด้านอาชีพให้สูงขึ้น มีการปรับปรุงในคณะแพทยศาสตร์และคณะวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นความพยายามที่จะขยายอาชีพให้สูงขึ้น จนถึงการรับปริญญาเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2473

พัฒนาการที่สังเกตเห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งคือการขอความร่วมมือและรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศในอันที่จะส่งเสริมและปรับปรุงมาตรฐานทางการศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งดำเนินไปด้วยหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน รวมทั้งตำรับตำราและเนื้อหาวิชาการที่สอดคล้องกันอยู่ ทั้งนี้ย่อมเป็นเครื่องแสดงว่ามหาวิทยาลัยในยุคต้น โดยเฉพาะเมื่อก่อนจะเปลี่ยนการปกครอง การดำเนินการเป็นไปภายใต้การดูแลของชาวต่างประเทศ การศึกษาและวิชาการต่างๆ จึงเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ของต่างประเทศมาสู่คนไทยและนักเรียนไทย ดังจะเห็นได้จากการสอนของชาวต่างประเทศแล้วมีคนไทยเป็นผู้ช่วย เหตุนี้งานวิจัยต่างๆ ที่เป็นความรู้ ความคิดและข้อค้นพบของไทยเองจึงยังไม่ปรากฏขึ้นแต่อย่างใด

ในส่วนของบริการชุมชนก็เช่นเดียวกัน เมื่อมหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่ผลิตข้าราชการ และสร้างคนใหม่อาชีพแล้วก็เป็นการสนองจุดมุ่งหมายแล้ว การบริการด้านอื่นๆ จึงไม่เกิดขึ้น ประกอบกับข้อความรู้ และวิชาการต่างๆ ในมหาวิทยาลัย ยังมีลักษณะของต่างประเทศอยู่มาก การให้บริการย่อมไม่เหมาะสมและถูกต้องตามความต้องการของสังคมอย่างมากพอ

โดยนัยนี้มหาวิทยาลัยในยุคต้น จึงทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการและความรู้ที่เป็นของต่างประเทศให้กับนักเรียนไทย และฝึกคนอาชีพด้านต่างๆ ให้แก่ประชาชนเพื่อการรับราชการและการยังชีพ เป็นสำคัญ.